

ความหมายของสัญลักษณ์มงคลจีนในภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่
The Meaning of the Chinese Auspicious Symbols in Murals of Pung Thao
Kong Shrine, Chiang Mai Province

ชุตินเดช ไชยวงศ์^{1*}, หาญชัย ชัยทัศน์ย์², สุพรรณษา ลิขิตธนวงศ์³,
รังสินี๋ย ชื่อเกียรติขจร⁴

Chutidech Chaiwong^{1*}, Harnchai Chaitusaney², Suphansa Likhitthanawong³,
Rangsinee Suekiatkhajon⁴

^{1,2,3} หลักสูตรภาษาต่างประเทศเพื่อธุรกิจ คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
120 ถนนมหิดล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50100 ประเทศไทย

^{1,2,3} Department of Foreign Languages for Business, Faculty of Education and Liberal Arts,
The Far Eastern University

120 Mahidol Road, Muang District, Chiang Mai, 50100, Thailand

⁴ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
120 ถนนมหิดล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50100 ประเทศไทย

⁴ General Education Department, Faculty of Education and Liberal Arts, The Far Eastern University
120 Mahidol Road, Muang District, Chiang Mai, 50100, Thailand

รับบทความ: 24 ตุลาคม 2567 ปรับปรุงบทความ: 23 ธันวาคม 2567 ตอปรับตีพิมพ์บทความ: 31 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความหมายของสัญลักษณ์มงคลจีนที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศาลเจ้าจีนที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นการศึกษาดังกล่าวด้วยวิธีการเก็บข้อมูลจากสถานที่จริง โดยใช้วิธีการไปถ่ายรูปภาพจิตรกรรมภายในศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่และใช้เอกสารอ้างอิงจากนั้นนำรูปภาพที่ถ่ายและข้อมูลที่ได้จากเอกสารอ้างอิงมาทำการวิเคราะห์ความหมาย แจกแจงและสรุปผลจากการศึกษาพบว่า สัญลักษณ์มงคลจีนที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าแห่งนี้สามารถแบ่งได้เป็น 5

*ผู้เขียนหลัก (อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาต่างประเทศเพื่อธุรกิจ คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น)
อีเมล: chutidech@feu.edu

ประเภท ได้แก่ ผลไม้ ดอกไม้ ต้นไม้ สัตว์และสิ่งของ สัญลักษณ์ผลไม้ส่วนใหญ่สอดคล้องกับความเป็นมงคลตามขนบดั้งเดิมของจีน มีเพียงสัญลักษณ์มะม่วง ที่สะท้อนการผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่น สัญลักษณ์ดอกไม้และต้นไม้ล้วนสอดคล้องกับความหมายมงคลตามวัฒนธรรมจีน สัญลักษณ์สัตว์ที่พบมีทั้งสัตว์ตามความเชื่อดั้งเดิมของจีน และสัตว์ที่สะท้อนความสัมพันธ์ร่วมสมัยระหว่างไทย-จีน เช่น หมูแพนด้า รวมถึงช้างที่มีความสำคัญทั้งในวัฒนธรรมจีนและล้านนา ส่วนสัญลักษณ์สิ่งของส่วนใหญ่เป็นอาวุธประจำกายของเทพเจ้าแปดเซียนตามความเชื่อของชาวจีน ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าแม้ชาวจีนโพ้นทะเลจะยังคงรักษาความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ขณะเดียวกันก็มีการเปิดรับการผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเชียงใหม่ ดังจะเห็นได้จากการผสมผสานสัญลักษณ์มงคลในภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าแห่งนี้ การศึกษานี้ทำให้เห็นความสำคัญและความแตกต่างของสองวัฒนธรรม และสามารถนำไปศึกษาต่อยอดงานลักษณะเดียวกันนี้ได้

คำสำคัญ

จิตรกรรม สัญลักษณ์มงคลจีน ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม ศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่ ชาวจีนโพ้นทะเล

Abstract

This article studies the meanings of Chinese auspicious symbols depicted in the murals of the Pung Tao Kong Shrine, the oldest Chinese shrine in Chiang Mai Province. The study was conducted through fieldwork, including photographing the murals inside the shrine and reviewing relevant reference materials. The photographs, along with data from these references, were then analyzed, interpreted, and summarized. The findings reveal that the Chinese auspicious symbols in the murals can be categorized into five groups: fruits, flowers, trees, animals, and objects. Most of the fruit symbols align with traditional Chinese auspicious meanings, with the exception of the mango symbol, which reflects an integration of local beliefs. The flower and tree symbols also adhere to the auspicious conventions of Chinese culture. The animal symbols include both those from traditional Chinese beliefs and others that highlight contemporary Thai-Chinese relations, such as pandas and elephants, which hold significance in both Chinese and Lanna cultures. The object symbols predominantly represent weapons associated with the Eight Immortals in Chinese tradition. The study concludes that while overseas Chinese communities continue to uphold their original beliefs and cultural practices, they also exhibit a willingness to integrate elements of the local culture in Chiang Mai. This is evident in the blending of auspicious symbols in the murals of the Pung Tao Kong

Shrine. This study highlights the significance and differences between the two cultures, and it can be used as a foundation for further research on similar topics.

Keywords

Mural, Chinese Auspicious symbol, Cultural implication, Pung Thao Kong shrine in Chiang Mai, Overseas Chinese

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันเต็มไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชาวจีนโพ้นทะเลเป็นกลุ่มชาวจีนอพยพที่มีบทบาทความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งถือว่าเป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย ชาวจีนกลุ่มนี้สามารถปรับตัวเข้ากับคนท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน ประกอบกับเมื่อเวลาผ่านไป คนไทยเชื้อสายจีนที่มีอยู่เป็นจำนวนมากมีความรู้สึกร่วมว่าตนเป็นคนไทย คนไทยเชื้อสายจีนกลุ่มนี้จึงได้สร้างศาลเจ้าซึ่งเป็นสถานที่รวมจิตใจของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลด้วยกัน อีกทั้งชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ยังกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยอีกด้วย

รตพร ปัทมเจริญ (2544, 86-110) ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาลเจ้าจีนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งศาลเจ้านี้มีบทบาทอย่างมากต่อชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีน อีกทั้งชาวไทยเชื้อสายเหล่านี้ยังเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทในการควบคุมและดำเนินงานของศาลเจ้าซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการดำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน ในขณะที่ ปัทมาสน์ พิณนกุล (2564, 150-151) ศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดภูเก็ตโดยทำการนำสัญลักษณ์สัตว์มงคลที่เป็นศิลปกรรมในศาลเจ้าจีนจังหวัดภูเก็ตนั้น มาออกแบบเครื่องประดับที่สามารถสวมใส่ได้ในชีวิตประจำวัน ผลการศึกษาพบว่าการนำสัญลักษณ์สัตว์มงคลมังกรและหงส์ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นสัญลักษณ์สัตว์มงคลที่สื่อถึงพลังอำนาจ ความสำเร็จและความมั่งคั่งบรรดาศักดิ์ ซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อซึ่งเป็นต้นทุนทางความคิดของชาวจีนโพ้นทะเลที่มีต่อสัตว์มงคล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทศนีย์วัลย์ ศรีมันตะ (2565, 85-87) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในศาลเจ้าปู่เถ่ากง-ม่า จังหวัดมหาสารคาม และแจกแจงความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในศาลเจ้าแห่งนี้ นอกจากนี้ นกุล ธรรมจง (2556, 9-17) ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของศาลเจ้าในเขตเทศบาลเมืองโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และสุภัทรา โยธินศิริกุล (2561, 130-132) ยังศึกษาเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลจีนกับความเชื่อตามศาสตร์ฮวงจุ้ยของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนเยาวราช จะเห็นได้ว่าตลอดมาได้มีการศึกษาเกี่ยวกับศาลเจ้าจีนในประเทศไทย บทบาททางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนรวมถึงศิลปะหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนอยู่เสมอ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีการก่อตั้งศาลเจ้าของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยเช่นกัน นั่นคือศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่ ศาลเจ้านี้มีอายุมากกว่า 100 ปี ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่บริเวณตำบลช้างม้อ อำเภอมืองจังหวัดเชียงใหม่ ศาลเจ้าแห่งนี้เกิดขึ้นจากแรงศรัทธาของเหล่าบรรพชนของชาวจีนโพ้นทะเล ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจีนโพ้นทะเล มีการจัดงานและกิจกรรมตามเทศกาล ประเพณีและวันสำคัญต่าง ๆ ของจีนอยู่เสมอ เช่น งานตรุษจีน งานสารทจีน งานเทศกาลไหว้พระจันทร์ งานทิ้งกระจาด งานเทศกาลกินเจ เป็นต้น ผู้เขียนจึงเห็นถึงความสำคัญของศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่แห่งนี้ ที่ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีนแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมของชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่มอื่น ๆ ในเชียงใหม่และชาวเชียงใหม่ท้องถิ่นอีกด้วย ศาลเจ้าปู่เถ่ากงจึงไม่เพียงเป็นเพียงสถานที่ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างชุมชนชาวจีนกับชาวท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งสืบทอดวัฒนธรรม และเป็นสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและจีนที่มีมาอย่างยาวนาน

ศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่ตั้งอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมของเชียงใหม่ แต่ก็ยังเต็มไปด้วยสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมแบบจีนทั้งภายในและภายนอกอาคารของศาลเจ้าปู่เถ่ากงแห่งนี้ ด้วยความที่ศาลเจ้าแห่งนี้ตั้งอยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันโดดเด่น จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงจะศึกษาความเหมือนและความต่างของสองวัฒนธรรมอันแข็งแกร่ง ที่สะท้อนออกมาผ่านภาพจิตรกรรมที่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์มงคล ซึ่งเป็นจุดเด่นของการศึกษาครั้งนี้ โดยสัญลักษณ์เหล่านี้ได้สะท้อนความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมของคนจีนที่ยังแฝงด้วยความรู้ภูมิปัญญา และยังสามารถเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนในสังคมเชียงใหม่ด้วย เป็นความภาคภูมิใจของลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลที่สืบทอดวัฒนธรรมของบรรพบุรุษให้อยู่คู่กับสังคมอันใหม่ได้อย่างยั่งยืน เช่นนี้แล้วผู้เขียนจึงมุ่งหวังจะอธิบายถึงรายละเอียดของภาพจิตรกรรมในศาลเจ้าแห่งนี้ โดยจะมุ่งเน้นถึงนัยความหมายของสัญลักษณ์มงคลจีนที่ปรากฏในงานจิตรกรรมของศาลเจ้าแห่งนี้ ซึ่งจะเป็นการศึกษาด้วยวิธีการเก็บข้อมูลจากทั้งสถานที่จริงและเอกสารอ้างอิง รวมถึงวิเคราะห์แจกแจงอย่างละเอียดและสรุปผล ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความเป็นจีนในศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่เพียงเท่านั้น อาจเหมือนหรือไม่เหมือนกับการศึกษาสัญลักษณ์มงคลจีนในภูมิภาคอื่นของประเทศไทย ซึ่งการศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่ศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ในการศึกษาใหม่ อันจะมีความแตกต่างจากการศึกษาชิ้นอื่นที่ผ่านมาดังได้กล่าวถึงในข้างต้นแล้ว นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา สร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจแก่คนในท้องถิ่นและผู้สนใจได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมผ่านสัญลักษณ์มงคลที่ปรากฏและสะท้อนออกมาจากศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่แห่งนี้

การสื่อความหมายของสัญลักษณ์มงคลจีน

ทุก ๆ สังคมล้วนแล้วแต่มีวิธีการในการสื่อความเป็นมงคล ซึ่งในแต่ละสังคมก็มีวัฒนธรรมที่ต่างกันไป ฉะนั้นการสื่อถึงความเป็นมงคลก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย ในสังคมจีนก็วัฒนธรรมการสื่อถึงความหมายที่

เป็นมงคลเช่นเดียวกัน ซึ่งแบ่งออกได้เป็นห้าประเภท ได้แก่ วาจามงคล ตัวอักษรมงคล จาริตมงคล ตัวเลขมงคลและภาพมงคล (กนกพร ศรีญาณลักษณ์, 2554, 25-26)

โดยการสื่อความหมายมงคลประเภทภาพมงคลสามารถแจกแจงออกได้เป็นสองประเภท ได้แก่ ภาพมงคลองค์ประกอบเดียว ภาพมงคลองค์ประกอบรวม นอกจากนี้ยังมีวิธีการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของภาพมงคลจีน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็นสี่ประเภท ได้แก่ การสื่อความหมายโดยตรง การสื่อความหมายโดยอ้อม การสื่อความหมายโดยใช้เสียงอ่านที่เหมือนหรือใกล้เคียงกับคำที่มีความหมายที่ดีและการสื่อความหมายสัญลักษณ์จากบทกวีหรือเรื่องเล่า (กนกพร ศรีญาณลักษณ์, 2554, 28-34)

ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นอีกหนึ่งจังหวัดของประเทศไทยที่มีความหลากหลายของผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียว หนึ่งในนั้นคือชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามา และได้สร้างชุมชนชาวจีนขึ้นซึ่งมีชื่อเรียกอย่างแพร่หลายว่า “ตรอกเหล่าโจ้ว” หรือชื่ออย่างเป็นทางการคือ “ถนนช่วงเมรุ” ปัจจุบันตรอกเหล่าโจ้วอยู่ในย่านตลาดวโรรส ซึ่งมีลักษณะเป็นถนนเส้นเล็ก ๆ ที่เชื่อมต่อระหว่างถนนท่าแพและถนนช้างม่อย มีความยาวราว 300 เมตร ตรอกเหล่าโจ้วถูกขนานนามว่าเป็น “ไชน่าทาวน์” ของจังหวัดเชียงใหม่ แต่ก่อนที่ชุมชนตรอกเหล่าโจ้วจะเกิดขึ้น ชาวจีนกลุ่มนี้ได้มาตั้งรกรากและก่อตั้งย่านเศรษฐกิจและการค้าบริเวณชุมชนวัดเกตการามอยู่ก่อนแล้ว ชุมชนดังกล่าวเป็นย่านการค้าแห่งแรก ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ แต่เนื่องจากชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มนี้ต้องการที่จะหาแหล่งทำมาหากินแห่งใหม่ จึงได้ย้ายไปสร้างชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลฝั่งตลาดวโรรส (ไกรวิสุทธิ รัตนชัยทอสกุล, 2563, 52) ซึ่งก็คือตรอกเหล่าโจ้วที่ชาวเชียงใหม่รู้จักกันเป็นอย่างดีในปัจจุบัน

กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงใหม่มีการอยู่อาศัยร่วมกันแบบเกาะกลุ่ม และยังมีการถ่ายทอดวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองสืบต่อกัน แต่ก็มี การปรับตัวอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืนเช่นกัน เช่น การมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธผสมเข้ากับพิธีของพุทธแบบจีน การนำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับของชาวไทยมารวมกับพิธีสวดมนต์ตามความเชื่อของชาวจีน (ไกรวิสุทธิ รัตนชัยทอสกุล, 2563, 52-53) ชาวจีนโพ้นทะเลได้มีการก่อตั้งศาลเจ้าปู่เจ้าก่ง เชียงใหม่ขึ้นมา ศาลเจ้าแห่งนี้มีอายุมากกว่า 100 ปี สันนิษฐานว่าถูกก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2419 ซึ่งถือว่าเป็นศาลเจ้าที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ ศาลเจ้าปู่เจ้าก่งเชียงใหม่สร้างขึ้นมาจากแรงศรัทธาของเหล่าบรรพชนชาวจีนโพ้นทะเล และมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบจวบจนปัจจุบัน ศาลเจ้าปู่เจ้าก่งเชียงใหม่ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจีนโพ้นทะเลหรือชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือพิธีกรรมอีกด้วย จึงเป็นภาพสะท้อนถึงการปรับตัวและการโอรับผู้คนอันหลากหลายในสังคมแห่งใหม่นี้ด้วยเช่นกัน

ศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่จะมีการจัดงานและกิจกรรมประจำปีอยู่เสมอ จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) การจัดงานสักการะบูชาเทพเจ้าประจำศาลเจ้า เช่น งานเทศกาลตรุษจีน งานสารทจีนและงานเทศกาลไหว้พระจันทร์ 2) การจัดงานเพื่อสาธารณกุศล เช่น งานทิ้งกระจาด การบริจาคผ้าห่มด้านภัยหนาว ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากจากภัยพิบัติต่าง ๆ การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนการศึกษาและศาสนา งานเทศกาลกินเจ 3) การส่งเสริมและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก งานหรือกิจกรรมข้างต้นนี้ไม่เพียงแต่จัดเพื่อให้ชาวจีนโพ้นทะเลหรือชาวไทยเชื้อสายจีนเข้าร่วมเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในงานหรือกิจกรรมเหล่านี้อีกด้วย

ความหมายของสัญลักษณ์มงคลในภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่

ในหลาย ๆ พื้นที่ของประเทศไทยต่างก็มีศาลเจ้าปู่เถ่ากงอยู่เป็นจำนวนมาก มีตั้งแต่ขนาดเล็กจนไปถึงขนาดใหญ่ “ปู่เถ่ากง” เป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนโพ้นทะเลเคารพนับถือ ซึ่งถือว่าเป็นเทพเจ้าที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองดูแลสุขทุกข์ของผู้คนในชุมชน และทำให้การค้าขายเจริญรุ่งเรืองอีกด้วย การบูชาปู่เถ่ากงอาจปรากฏขึ้นพร้อม ๆ กับที่ชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอยุธยา ไม่ว่าจะเป็นตามตลาด หมู่บ้าน ตรอก ซอย ต่าง ๆ ก็จะมีการบูชาให้เห็นอยู่ทั่วไป คำว่า “ปู่เถ่ากง” อาจจะมีการออกเสียงต่าง ๆ กันไป บ้างอาจเรียกว่า “ปุ่นเถ่ากง” “ปู่เถ่ากง” หรือ “ปึงเถ่ากง” เป็นการออกเสียงในภาษาจีนสำเนียงแต้จิ๋ว ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นเพียงภาษาถิ่นสำเนียงหนึ่งของจีนเท่านั้น ส่วนในภาษาจีนมาตรฐานจะออกเสียงว่า “เป็นโถวกู่ (本头古)” หรือ “เป็นโถวกง (本头公)” ซึ่งมีความหมายว่า “ชุมชนดั้งเดิม” ทั้งนี้การเกิดขึ้นของศาลเจ้าปู่เถ่ากงในหลายพื้นที่ยังคงไม่แน่ชัด เนื่องจากประวัติความเป็นมาเป็นเพียงบันทึกหรือการเล่าสืบต่อกันมาเท่านั้น ทำให้ข้อมูลจากหลายแหล่งจึงอาจไม่ตรงกัน

ศาลเจ้าปู่เถ่ากง จังหวัดเชียงใหม่ มีสถาปัตยกรรมแบบศิลปะจีนโบราณ ทั้งภายในและภายนอกของอาคารเต็มไปด้วยงานจิตรกรรมแบบจีน ตามคำบอกเล่าของคุณวิบูลย์ ไตรวิวัฒน์ ประธานกรรมการชมรมศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่ มุลินีส่งเสริมปู่เถ่ากงเชียงใหม่ และสมาชิกอาวุโสในศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่กล่าวว่า รูปแบบของงานจิตรกรรมในศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่แห่งนี้ ไม่ได้มีรูปแบบการวาดหรือการจัดวางที่ตายตัว แต่งานจิตรกรรมเหล่านี้เป็นงานจิตรกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยที่เป็นมงคลต่าง ๆ ของจีนที่วาดต่อกันมาเท่านั้น งานจิตรกรรมในศาลเจ้าปู่เถ่ากงในเมืองเชียงใหม่ทั้งหมดเป็นลักษณะของงานวาดใหม่ หรืองานที่มีการบูรณะใหม่อยู่ตลอดเวลา แต่จิตรกรรมเหล่านี้ยังคงไว้ซึ่งความเชื่อในสัญลักษณ์มงคลของจีน รวมถึงการถ่ายทอดเรื่องราวจากตำนาน เทพปกรณัมจีนเช่นเดียวกับจิตรกรรมรุ่นที่เก่าแก่กว่า และยังเป็นการสะท้อนแรงศรัทธาที่ชาวเชียงใหม่เชื้อสายจีนยังคงร่วมกันทำนุบำรุงศาลเจ้าแห่งนี้ให้คงงามด้วยจิตรกรรมที่มีสีสันสดใสอย่างสมบูรณ์อยู่เสมอตราบนานจนปัจจุบัน (เมธิพงศ์ รุจิระศิริกุล, 2564, 122-123) งานจิตรกรรมแบบจีนในศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่นิยมตกแต่งด้านหน้าของศาลเจ้าให้สวยงามอลังการ โดยมีการใช้ภาพจิตรกรรมจีนในหลากหลายรูปแบบ เช่น ลวดลายสัญลักษณ์ที่เป็นสิริมงคล ภาพเล่าเรื่องจากเทพปกรณัม และบุคคลในประวัติศาสตร์จีน เป็นต้น

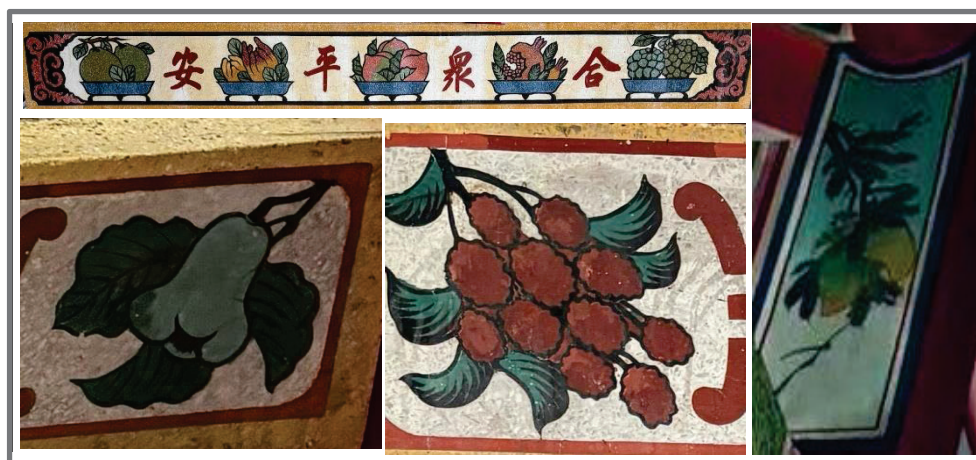
จากการเก็บข้อมูลจากทั้งในสถานที่จริงและเอกสารอ้างอิง และทำการศึกษาวิเคราะห์ พบว่าสัญลักษณ์มงคลจีนของงานจิตรกรรมที่อยู่ในศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ สัญลักษณ์ผลไม้ ดอกไม้ ต้นไม้ สัตว์ และสิ่งของ

1. สัญลักษณ์ผลไม้มงคล

สัญลักษณ์ผลไม้พบว่ามีภาพของสาละ ลูกท้อ องุ่น ทับทิม ส้มโอมีโอ น้อยหน่า ลำไย ลิ้นจี่ ส้มโอะ ชมพูและมะม่วงปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมของศาลเจ้า ซึ่งในบางภาพจิตรกรรมอาจปรากฏผลไม้ซ้ำชนิดกัน ซึ่งผลไม้ที่ปรากฏในศาลเจ้าแห่งนี้ เป็นผลไม้มงคลของจีนที่นิยมไหว้กันทั่วไปในงานเทศกาลต่าง ๆ อยู่แล้ว โดยทั่วไปจะใช้ผลไม้ 5 อย่าง หรือ 9 อย่างตามแต่ละดวง ซึ่งผลไม้แต่ละชนิดก็ล้วนแล้วแต่มีความหมายที่เป็นสิริมงคลทั้งสิ้น เช่น สาละ (梨) หมายถึงโชคลาภ การออกเสียงคำว่าสาละในภาษาจีนพ้องเสียงกับคำว่า 利 ซึ่งแปลว่าโชคลาภกำไร ลูกท้อ (桃) หมายถึงการมีอายุยืนยาว ชาวจีนนิยมนำมาถวายพรวันเกิดให้อายุยืนยาว องุ่น (葡萄) หมายถึงความเจริญงอกงาม ทับทิม (石榴) หมายถึงความสามัคคี ชมพู (莲雾) หมายถึงอวยพรให้เด็กเป็นคนน่ารักอ่อนหวาน (ทัศนีย์วัลย์ ศรีมันตะ, 2565, 85-87) ลำไย (龙眼) และ ลิ้นจี่ (荔枝) หมายถึงการอวยพรให้มีลูกหลานไว ๆ จีนทางตอนเหนือมีการใช้ลำไยแห้งและลิ้นจี่แห้งในพิธีแต่งงาน โดยจะวางไว้ใต้เตียงแต่งงาน (Newman, 1996, 1) ส้มโอมีโอ (佛手柑) และน้อยหน่า (释迦果) เป็นสัญลักษณ์มงคลในทางพุทธศาสนา กล่าวคือ ส้มโอมีโอเปรียบเสมือนพระหัตถ์ของพระพุทธเจ้า น้อยหน่าเปรียบเสมือนพระเศียรของพระพุทธเจ้า ซึ่งส้มโอมีโอหมายถึงความโชคดี วิชาสนาและอายุที่ยืนยาว น้อยหน่าหมายถึงสติปัญญาและการรู้แจ้ง ส้มโอ (柚子) หมายถึงสิริมงคลและความกลมเกลียว เป็นผลไม้ที่ขาดไม่ได้ในเทศกาลไหว้พระจันทร์ (นพพล จันทรกระจ่างแจ้ง, 2561, 39-52) เป็นต้น

ซึ่งใน ภาพที่1 เป็นสัญลักษณ์มงคลผลไม้ที่ปรากฏบริเวณแท่นบูชาเทพเจ้า และบริเวณช่อเพดานของศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่ จะเห็นได้ว่ามีสัญลักษณ์ผลไม้มงคลในศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่หลายชนิดที่สอดคล้องกับผลไม้มงคลสำหรับไหว้เจ้าของจีนหรือใช้ประกอบงานมงคลของจีนอยู่แล้ว ส่วนสัญลักษณ์ผลไม้มงคลที่เห็นได้ทั่วไปในศาลเจ้าจีน ซึ่งเป็นผลไม้มงคลตามธรรมเนียมจีนอย่างแอปเปิ้ล ส้ม สับปะรด กลับไม่ปรากฏในภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าแห่งนี้ นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์ผลไม้บางชนิดที่อาจไม่ใช่ผลไม้มงคลที่สอดคล้องตามธรรมเนียมจีน เช่น มะม่วง ซึ่งผลไม้ชนิดนี้ปรากฏอยู่ในบริบทการบูชาศาลพระภูมิของไทยซึ่งยึดโยงกับความเชื่อท้องถิ่นของไทย (บุษยมาศ กุศลธนาพัฒน์ และ สมฤดี คงทน, 2554, 31-40) ยิ่งไปกว่านั้น มะม่วงกับการบูชายังปรากฏในช่วงคริสต์ศักราช 1968 หรือพุทธศักราช 2511 ซึ่งอยู่ในยุคปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน (The Cultural Revolution) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เหมาเจ๋อตง (毛泽东) ประธานาธิบดีของสาธารณรัฐประชาชนจีนในขณะนั้นส่งมะม่วงไปเพื่อเป็นการให้กำลังใจและสนับสนุนคณะทำงานโฆษณาชวนเชื่อและปลุกระดมประจำมหาวิทยาลัยในเมืองปักกิ่ง หลังจากนั้นมะม่วงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นเหมือนกับวัตถุมงคลสำหรับกราบไหว้บูชาในที่สุด (Huo Xuanji, 2014, 137) อนึ่ง อาจคิดได้ว่าการที่สัญลักษณ์มะม่วงนี้ปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่ อาจได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ

และวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวและมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยน วัฒนธรรมกันอยู่เสมอระหว่างคนหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน

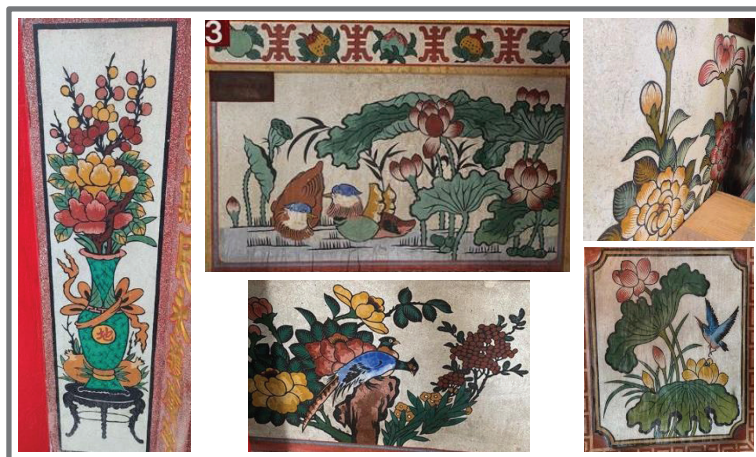

ภาพที่ 1: สัญลักษณ์ผลไม้ที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เถ่ากง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2567

2. สัญลักษณ์ดอกไม้มงคล

สัญลักษณ์มงคลดอกไม้ที่พบในศาลเจ้าแห่งนี้ประกอบไปด้วยดอกบัว ดอกโบตั๋น ดอกเหมย ดอกเบญจมาศและดอกกล้วยไม้ ดังภาพที่ 2 เป็นสัญลักษณ์มงคลดอกไม้ที่ปรากฏอยู่บริเวณแท่นบูชาเทพเจ้า พื้นและกำแพงทางที่จะเข้าไปในอาคารศาลเจ้า วัฒนธรรมการให้ความสำคัญกับดอกไม้ของจีนมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ปรากฏขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนราชวงศ์ฉิน วัฒนธรรมเกี่ยวกับดอกไม้นี้มีลักษณะเป็นภาพตัวแทนกว้าง ๆ ของอารยธรรมจีน ทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตวิญญาณ โดยมีการใช้ดอกไม้เป็นสัญลักษณ์ตัวนำ วัฒนธรรมเกี่ยวกับดอกไม้ดั้งเดิมของจีนโดยทั่วไปมักจะเป็นการพูดถึงความปรารถนาของผู้คน เช่น ดอกบัว (莲花) แสดงถึงความปรารถนาที่จะมีคุณธรรมอันสูงส่ง ความบริสุทธิ์ ความซื่อสัตย์ ความสง่างาม และความสุภาพ อีกทั้งดอกบัวนี้ยังเปรียบเหมือนสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธอีกด้วย ดอกเหมยหรือดอกบ๊วย (梅花) แสดงถึงความปรารถนาท้าทายแนวแน่ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และยังหมายถึงชีวิตใหม่ของวัยรุ่นสาว ดอกเบญจมาศหรือดอกเก๊กฮวย (菊花) แสดงถึงความปรารถนาที่จะไม่อ่อนแอต่อคำพูดของผู้อื่น ยืนหยัดปกป้องรักษาคุณธรรมของตนอย่างถึงที่สุด นอกจากนี้ดอกเบญจมาศหรือดอกเก๊กฮวยยังหมายถึงอายุยืนยาวอีกด้วย ดอกโบตั๋น (牡丹花) ได้รับการยกย่องว่าเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ความโชคดี และความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน ดอกโบตั๋นมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “ฟู่กุ้ย” (富贵) ซึ่งสามารถแปลตรงตัวได้ว่า “ร่ำรวยและมีฐานะสูงส่ง” แสดงถึงความปรารถนาที่จะมั่งคั่งร่ำรวย และความหวังที่จะมีชีวิตที่มีความสุข ดอกกล้วยไม้ (兰花) แสดงถึงความสงบ ความบริสุทธิ์ และความสง่างาม และยังหมายถึงความมั่งคั่งและโชคดีอีกด้วย

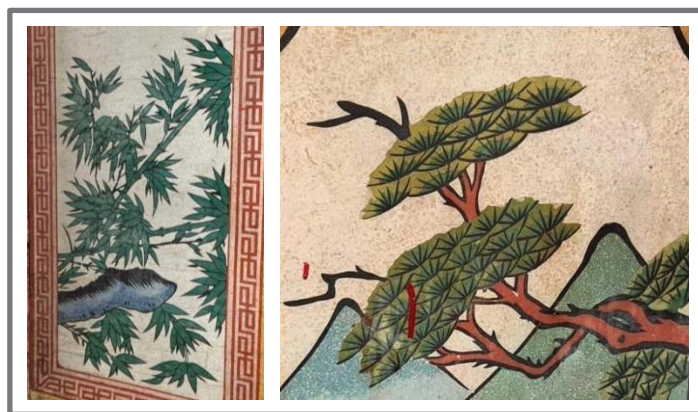
จากข้อมูลข้างต้นพบว่าสัญลักษณ์มงคลประเภทดอกไม้ในศาลเจ้าปู่เกล้ากงจังหวัดเชียงใหม่ค่อนข้างสอดคล้องกับวัฒนธรรมเกี่ยวกับดอกไม้ของจีน (Li Tingyu, 2011, 32-34)

ภาพที่ 2: สัญลักษณ์ดอกไม้ที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เกล้ากง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2567

3. สัญลักษณ์ต้นไม้มงคล

สัญลักษณ์มงคลต้นไม้ที่พบในศาลเจ้าแห่งนี้นำประกอบด้วยต้นไผ่และต้นสน โดยพบว่าต้นไผ่และต้นสนจะแฝงอยู่ในหลาย ๆ ภาพ ต้นไผ่ (竹) เป็นพืชที่มีลักษณะตั้งตรงสูงตระหง่าน ชาวจีนโบราณจึงมักจะใช้ต้นไผ่แสดงถึงความมั่นคงและความทะเยอทะยานอันสูงส่งของตนเอง นอกจากนี้ด้วยลักษณะที่เป็นข้อปล้องของต้นไผ่ (竹节) จึงมักจะให้กันเป็นของขวัญในเทศกาลต่าง ๆ เพื่ออวยพรว่าขอให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป (节节高升) ต้นสน (松) มีคุณค่าอันสูงส่งในแง่ของการขึ้นชมเป็นอย่างมาก ต้นสนมีความสามารถในการอยู่รอดที่สูงมาก สามารถเจริญเติบโตได้ไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะเลวร้ายแค่ไหน ต้นสนจึงมักจะใช้หมายถึงขอให้มียายุที่ยืนยาว (Li Tingyu, 2011, 32-34) ดังภาพที่ 3 เป็นสัญลักษณ์มงคลต้นไผ่และต้นสนที่อยู่บริเวณพื้นที่ภายในอาคารศาลเจ้าปู่เกล้ากงจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 3: สัญลักษณ์ต้นไม้ที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เถาแกง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2567

4. สัญลักษณ์สัตว์มงคล

สัญลักษณ์สัตว์มงคลที่พบในศาลเจ้าแห่งนี้เต็มไปด้วยภาพของสัตว์น้อยใหญ่นานาชนิดรวมถึงสัตว์ตามขนบความเชื่อแบบจีนด้วย ได้แก่ มังกร กิเลน หงส์ กวาง นกกระยาง เสือ ม้า แพะ หมูแพนด้า หนู เป็ดแมนดาริน ปลาทอง นกยูง ลิง ช้าง เป็นต้น

สัญลักษณ์มังกรจีน (龙) เป็นสัญลักษณ์ที่มักพบได้ทั่วไปตามศาลเจ้าจีน เกิดจากการนำเอาจุดเด่นของสัตว์หลายชนิดมาประกอบกันและสร้างเป็นมังกร เพื่อแสดงถึงความพิเศษ ฤทธิ์เดชและพลังอำนาจ กิเลน (麒麟) เป็นสัตว์ตามความเชื่อของจีนที่เกิดจากการนำสัตว์ 5 ชนิดมารวมกัน กิเลนเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ในการดึงดูดความเป็นสิริมงคลและป้องกันความชั่วร้าย หงส์ (凤凰) เป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดินีและเป็นใหญ่ในมวลสัตว์ปีก ซึ่งหมายถึงความโชคดี ความสงบสุข และยังสามารถหมายถึงท้องฟ้าและสวรรค์ได้อีกด้วย กวาง (鹿) และนกกระยาง (鹭) สื่อความหมายถึงวาสนาบารมี (禄) ซึ่งทั้งกวาง นกกระยาง และวาสนาบารมีในภาษาจีนล้วนแล้วแต่ออกเสียงเหมือนกัน นอกจากนี้ยังมีเสือ (虎) เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความน่าเกรงขามและพลังอำนาจที่ไม่อาจแตะต้อง โดยเสือและมังกรยังปรากฏในภาพจิตรกรรมผสมผสานตามความเชื่อในเรื่องสัตว์ประจำทิศของจีนอีกด้วย ม้า (马) หมายถึงการอวยพรให้ประสบความสำเร็จในเร็ววัน โดยความรวดเร็วนั้นเปรียบเหมือนกับการขี่ม้าซึ่งเป็นยานพาหนะของจีนที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพกาล ปลาในศาลเจ้าปู่เถาแกงเชียงใหม่ปรากฏภาพของปลาทอง ปลาทองแสดงถึงความมั่งคั่งร่ำรวย เพราะเสียงอ่านในภาษาจีนของคำว่าปลาทอง (金鱼) ใกล้เคียงกับคำว่าทอง (金) และหยก (玉) ซึ่งเป็นของล้ำค่า นกยูง (孔雀) แสดงถึงความงดงาม เนื่องจากนกยูงเป็นนกที่มีความสง่างามและสง่า สุขุม เป็ดแมนดาริน (鸳鸯) แสดงถึงความรัก ชาวจีนโบราณมักจะใช้สัญลักษณ์เป็ดแมนดารินปักลงบนสิ่งของ เสื้อผ้า และผ้าเช็ดหน้าของคู่บ่าวสาวเพื่อเป็นการอวยพรให้มีความสุข หมูแพนด้า (熊猫) ถือว่า

เป็นทูตสันถวไมตรีของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อปีพุทธศักราช 2546 ที่จังหวัดเชียงใหม่ได้รับมอบหมี่แพนด้าคู่หนึ่งมาจัดแสดงที่สวนสัตว์เชียงใหม่ ปัจจุบันหมี่แพนด้าจึงมีความหมายในลักษณะของความเป็นมิตร หนู (鼠) สื่อความหมายถึงความฉลาดและขยัน รวมถึงความหวังอันแรงกล้าที่จะมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง (Chen Ye & Li Zhaoqing, 2019, 878) ลิง (猴) ผู้คนชื่นชอบลิงเพราะคนโบราณถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืนยาว โดยธรรมชาติแล้วการมีอายุยืนยาวนั้นมาพร้อมกับความสงบสุขและชีวิตที่มีความสุข ช้าง (象) มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่หมายถึงสันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งยังเป็นสัตว์อันเป็นที่รักของผู้คน (Li Anzhu, 2021, 48-53)

นอกจากนี้ในวัฒนธรรมของชาวล้านนา ช้าง (ไ้) เป็นป็นักขัตรีสุดท่ายแทนที่จะเป็นหมู (ขุน) ส่วนแพะ (羊) สำหรับชาวจีนจะเป็นตัวแทนของความอ่อนโยน ความสงบ ความเมตตา และความงาม ดังนั้นชาวจีนจึงให้ความหมายเชิงบวกต่อแพะมากมาย (Peng Wenqi & Duan Huiqiong, 2022, 120-132) ดังภาพที่ 4 เป็นสัญลักษณ์นกยูงปรากฏอยู่บนเสาต้นหนึ่งบริเวณแท่นบูชาหน้าอาคารของศาลเจ้า สัญลักษณ์ปลาปรากฏบริเวณพื้นภายในอาคารของศาลเจ้า สัญลักษณ์ม้าและกวางปรากฏบริเวณแท่นบูชาภายในอาคารศาลเจ้า และสัญลักษณ์มังกรปรากฏบริเวณด้านหลังแท่นบูชา

ภาพที่ 4: สัญลักษณ์สัตว์ที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เจ้าก๋ง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2567

5. สัญลักษณ์สิ่งของมงคล

สัญลักษณ์มงคลประเภทสิ่งของที่พบในศาลเจ้าแห่งนี้ ได้แก่ แจกันดอกไม้น้ำเต้า พัดใบกล้วย กระบี่วิเศษ ขลุ่ย กลองปลา แผ่นป้ายคู่หยินหยาง การออกเสียงคำว่า “แจกัน” (瓶) ในภาษาจีนเหมือนกับคำว่า “สงบสุข” (平) ดังนั้นแจกันจึงหมายถึงความร่มเย็นเป็นสุข น้ำเต้า (葫芦) เป็นหนึ่งในแปดของวิเศษของไป๋เอียน แสดงถึงโชคลาภและความสุข คำว่า 葫 (hú) มีการออกเสียงใกล้เคียงกับคำว่า 福 (fú) ซึ่งมีความหมายว่าความสุข พัดใบกล้วย (芭蕉扇) กระบี่วิเศษ (宝剑) ขลุ่ย (笛) กลองปลา (鱼鼓) แผ่นป้ายคู่หยินหยาง (阴阳板) เป็นของวิเศษประจำกายของเทพเซียนองค์ต่าง ๆ ในตำนาน

แปดเซียนหรือโป๊ยเซียนตามความเชื่อลัทธิเต๋าของจีน ซึ่งของวิเศษเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่มีความเป็นมงคลอยู่แล้ว นอกจากนี้ภาพจิตรกรรมในศาลเจ้าปู่เจ้าปางเอ่อกงเซียงใหม่ยังปรากฏภาพของเทพเจ้าแปดเซียนทุกองค์กำลังถือของวิเศษประจำกายอีกด้วย ประกอบด้วย พัดใบกล้วยเป็นของวิเศษประจำกายของ หังเจิ้งหลี่ (汉钟离) น้ำเต้าเป็นของวิเศษประจำกายของลี่ทีกั๋ว (李铁拐) กลองปลาเป็นของวิเศษประจำกายของเตี้ยก้วยเล่า (张果老) กระบี่วิเศษเป็นของวิเศษประจำกายของลือตังปิง (吕洞宾) แผ่นป้ายคูหยินหยางเป็นของวิเศษประจำกายของเซากี้กู่ (曹国舅) ขลุ่ยเป็นของวิเศษประจำกายของฮังเซียงจื่อ (韩湘子) ดอกบัวเป็นของวิเศษประจำกายของฮ้อเซียงโกว (和仙姑) และกระเช้าดอกไม้ (花篮) เป็นของวิเศษประจำกายของน่าไซฮั่ว (蓝采和) (ปิยะแสง จันทวงศ์ไพศาล, 2552, 51-73)

จากภาพที่ 5 คือรูปแปดเซียนกำลังถือของวิเศษปรากฏอยู่บนชื่อเพดานภายในอาคารของศาลเจ้าปู่เจ้าปางเอ่อกงเซียงใหม่ และรูปกิเลนที่รายล้อมไปด้วยของวิเศษอีกสี่อย่าง ได้แก่ พัดใบกล้วย น้ำเต้า กลองปลาและแผ่นป้ายหยินหยาง

ภาพที่ 5: สัญลักษณ์สิ่งของที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เจ้าปางเอ่อกง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2567

สรุป

ศาลเจ้าปู่เจ้าปางเอ่อกงจังหวัดเชียงใหม่เป็นศาลเจ้าจีนที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่รวมจิตใจของชาวจีนโพ้นทะเล ชาวไทยเชื้อสายจีน รวมถึงคนท้องถิ่นเชียงใหม่อีกด้วย ศาลเจ้าปู่เจ้าปางเอ่อกงจังหวัดเชียงใหม่เป็นศาลเจ้าที่เกิดขึ้นจากแรงศรัทธาของบรรพบุรุษชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มจีนแต้จิ๋ว เพราะฉะนั้นการตกแต่งภายในอาคารของศาลเจ้าแห่งนี้โดยเฉพาะงานจิตรกรรมจะเป็นรูปแบบดั้งเดิมในแถบจีนทางตอนใต้ แต่จะมีการลดทอนรายละเอียดจากศิลปะแบบดั้งเดิมลงไปบ้าง ทั้งนี้การอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมใหม่ของชาวจีน

โพ้นทะเล จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่น ทั้งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรม อันจะสะท้อนให้เห็นในงานศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานจิตรกรรมในศาลเจ้าปู่เง่ากงเชียงใหม่แห่งนี้ โดยสัญลักษณ์มงคลจีนที่ปรากฏในจิตรกรรมของศาลเจ้าแห่งนี้สามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ สัญลักษณ์ผลไม้ ดอกไม้ ต้นไม้ สัตว์ และสิ่งของ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์มงคลจีนเช่นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ทศนีย์วัลย์ ศรีมันตะ (2565, 85-87) ในเรื่องสัญลักษณ์มงคลจีนในศาลเจ้าปู่เง่ากง-เง่าม่า จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการแจกแจงความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ แต่อาจมีข้อแตกต่างในบางสัญลักษณ์ที่ไม่ตรงกับศาลเจ้าปู่เง่ากงเชียงใหม่ คาดว่าเป็นไปตามความเชื่อของในแต่ละท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่าสัญลักษณ์มงคลจีนหมวดหมู่ผลไม้ส่วนใหญ่สอดคล้องกับความเป็นมงคลตามขนบดั้งเดิมของจีนอยู่แล้ว ทว่าพบว่ามีเพียงมะม่วงที่ไม่สอดคล้อง โดยมะม่วงเป็นหนึ่งในผลไม้มงคลที่ใช้ในการไหว้บูชาศาลพระภูมิของตามวัฒนธรรมของชาวไทย และชาวไทยเหนือเองก็มีความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่เช่นเดียวกัน สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการเปิดรับวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมเข้ากับวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม นอกจากนี้ยังปรากฏสัญลักษณ์ดอกไม้และต้นไม้นานาชนิด พบว่าทั้งสัญลักษณ์ดอกไม้และต้นไม้ที่ปรากฏนั้นมีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์ดอกไม้และต้นไม้มงคลตามวัฒนธรรมจีน ศาลเจ้าแห่งนี้ยังปรากฏสัญลักษณ์สัตว์อีกเป็นจำนวนมาก โดยส่วนมากจะสอดคล้องกับความเป็นมงคลของจีน แต่บางชนิดอาจจะไม่ได้สอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมนัก เช่น หมี่แพนด้า ที่ปัจจุบันสื่อความหมายในเชิงมิตรภาพไทย-จีน นอกจากนี้ยังปรากฏสัญลักษณ์ช้าง ถึงแม้ช้างจะมีความหมายมงคลตามขนบของจีน แต่ในขณะเดียวกัน ช้างถือว่ามีค่ามากในประวัติศาสตร์ไทย และในวัฒนธรรมล้านนา ช้าง (ไถ่) เป็นปັນักษัตรสุดท้ายแทนที่จะเป็นหมู (ขุน) (พระปลัดพงศ์ศิริ พุทธิวิโส และคณะ, 2563, 89) ส่วนสัญลักษณ์ที่สิ่งของมงคลส่วนใหญ่ที่ปรากฏจะเป็นสิ่งของมงคลตามขนบจีน ซึ่งยึดโยงมาจากความเชื่อเรื่องเทพโป๊ยเซียนของจีน โดยสิ่งของเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นของวิเศษประจำกายของเทพแต่ละองค์ จะเห็นได้ว่าถึงแม้ชาวจีนโพ้นทะเลจะอพยพมาอาศัยในสังคมใหม่อย่างเชียงใหม่แล้ว แต่ก็ยังไม่ทิ้งความเชื่อ วัฒนธรรม วรรณกรรม และธรรมเนียมปฏิบัติของตนเอง ด้วยบทบาทของชาวจีนในสังคมไทยและการเปิดกว้างของชุมชนชาวเชียงใหม่ในสมัยนั้น จึงได้เกิดการผสมผสานความเป็นจีนกับความเป็นท้องถิ่นของเชียงใหม่เข้าด้วยกัน และได้สะท้อนออกมาผ่านสัญลักษณ์มงคลต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากงานจิตรกรรมของศาลเจ้าปู่เง่ากงจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากงานจิตรกรรมของศาลเจ้าจีนทุกแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ล้วนแล้วแต่เป็นงานวาดอันใหม่ กล่าวคือเป็นงานที่มีการบูรณะอยู่ตลอดเวลา (เมธิพงศ์ รุจิระศิริกุล, 2554, 130) อีกทั้งจากคำบอกเล่าของคุณวิบูลย์ ไตรวิวัฒน์ ประธานกรรมการชมรมศาลเจ้าปู่เง่ากงเชียงใหม่ มูลนิธิส่งเสริมปู่เง่ากงเชียงใหม่ และสมาชิกอาวุโสในศาลเจ้าปู่เง่ากงเชียงใหม่กล่าวว่า รูปแบบของงานจิตรกรรมในศาลเจ้าปู่เง่ากงเชียงใหม่แห่งนี้ ไม่ได้มีรูปแบบการวาดหรือการจัดวางที่ตายตัว แต่งานจิตรกรรมเหล่านี้เป็นงานจิตรกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยที่เป็นมงคลต่าง ๆ ของจีนที่วาดต่อ ๆ กันมาเท่านั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ภาพจิตรกรรมในศาลเจ้าปู่เง่ากงจังหวัดเชียงใหม่ที่ไม่เป็นไปตามธรรมเนียมจีนที่กล่าวไว้ข้างต้น เช่น มะม่วง ช้างและหมี่แพนด้า มีสาเหตุจากการบูรณะใหม่อยู่เสมอและไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบที่ตายตัว อีกทั้งศาลเจ้าแห่งนี้ยังเปิดรับคนท้องถิ่นเข้า

มามีบทบาทในศาลเจ้าด้วยอยู่เสมอ การหลอมรวมทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น โดยสะท้อนผ่านภาพจิตรกรรมภายในศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่แห่งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ศรีญาณลักษณ์. (2554). การสื่อความหมายของภาพมงคลจีน. *วารสารจีนศึกษา*, 4(4), 22-43.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CSJ/article/view/55093/45739>
- ไกรวิสุทธิ์ รณชนันท์ทอสกุล. (2563). งานประเพณีทั้งกระจาด: พื้นที่นำเสนออัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนตรอกเหล่าไฉ้ว จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 39(2), 47-64. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLC/article/view/248683>
- คณะกรรมการบริหารศาลเจ้าปู่เถ่ากงจังหวัดเชียงใหม่. (มปป.). *ศาลเจ้าปู่เถ่ากงเชียงใหม่*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ปู่.
- ทัศนีย์วัลย์ ศรีมันตะ. (2565). ภาพแทนจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในศาลเจ้าปู่เถ่ากง-ม่า จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 6(2), 82-91.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/soc-rmu/article/view/252907>
- นพพล จันทรกระจ่างแจ้ง. (2561). การศึกษาเรื่องของไหว้เจ้าในเทศกาลสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต*, 13(2), 39-52.
<https://rsujournals.rsu.ac.th/index.php/jla/article/view/401>
- นุกูล ธรรมจง. (2556). *บทบาททางเศรษฐกิจและสังคมศาลเจ้าจีนในเขตเทศบาลเมืองโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรังสิต]. <https://rsuir-library.rsu.ac.th/bitstream/123456789/1805/1/NUKUL%20THAMMACHONG.pdf>
- บุษยมาศ กุศลธนาพัฒน์ และ สมฤดี คงทน. (2554). การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอบางบัวทองจังหวัดพระจวบคีรีขันธ์ (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปัทมาสน์ พินนุกุล. (2564). การประยุกต์ใช้สัญลักษณ์รูปสัตว์มงคลจีนในการออกแบบเครื่องประดับ. *วารสารวิชาการนานาชาติทางด้านสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง*, 33(2), 145-158. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/archkmitl/article/view/252857>
- ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล. (2552). *108 สัญลักษณ์จีน*. ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- พระปลัดพงศ์ศิริ พุทธิวิโส, พิงพร ศรีแก้ว และ ประพันธ์ สังขา. (2563). ชื่อป็นักขัตร์ที่ปรากฏในตุ่มล้านนา. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 7(1), 78-94. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/download/245154/166053/857533>

- เมธิพงศ์ รุจิระศิริกุล. (2554). *ศาลเจ้าจีนในเมืองเชียงใหม่: รูปแบบและแนวคิดของงานศิลปกรรมทางความเชื่อของชาวจีนโพ้นทะเลในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25-ต้นพุทธศตวรรษที่ 26* (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รตพร ปัทมเจริญ. (2544). บทบาทของศาลเจ้าจีนในการดำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ : ศึกษากรณีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <https://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/10674/1/Rataporn.pdf>
- สุภัทรา โยธินศิริกุล. (2561). สิริมงคลจีนกับความเชื่อตามศาสตร์ฮวงจุ้ย ของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนเยาวราช. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 38(5), 119-143. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/152935>
- Chen Ye & Li Zhaoqing. (2019). Research on Chinese Rat Pattern in Costume Design. *4th International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Humanities. Advances in Social Science, Education and Humanities Research* (pp. 878-882). <https://doi.org/10.2991/iccsh-19.2019.197>
- Huo Xuanji 霍炫吉. (2014). 毛澤東崇拜現象的透視-評Daniel Leese, Mao Cult: Rhetoric and Ritual in China's Cultural Revolution. *二十一世紀雙月*, (145), 137. <https://www.cuhk.edu.hk/ics/21c/media/articles/c145-201312042.pdf>
- Li Anzhu 李安竹. (2021). 中国古代大象的文化寓意. *重庆交通大学学报 (社会科)*, 21(1), 48-53. <http://xbaskb.cqjtu.edu.cn/CN/Y2021/V21/I1/48>
- Li Tingyu 李婷玉. (2011). 汉语动植物词汇文化内涵浅析. *考试周刊*, (19), 3. <https://wenku.baidu.com/view/cc35fd5b77232f60ddcca162>
- Newman, J. M. (1996). Chinese Food Symbolism: Fruits (Part I). *Flavor and Fortune*, 3(1), 16. <http://www.flavorandfortune.com/ffdataaccess/article.php?ID=27>
- Peng Wenqi 彭文琪, Duan Huiqiong 段惠琼. (2022). 概念隐喻视角下的中西动物词语文化内涵比较. *语言学*, 4 (1), 120-133. <https://www.sciscanpub.com/uploads/2022/04/21/lin20211046v3.pdf>